

Anna Zellma

Współpraca katechetów z rodzicami według założeń programowych nowych dokumentów katechetycznych

Studia Warmińskie 49, 181-195

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Zellma
 Wydział Teologii
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Współpraca katechetów z rodzicami według założeń programowych nowych dokumentów katechetycznych

Słowa kluczowe: katecheza, dokumenty katechetyczne, współpraca katechetów z rodzicami, katecheta, rodzice.

Key words: catechesis, catechetical documents, cooperation of religion teachers with parents, religion teacher, parents.

Schlüsselworte: Katechese, katechetische Dokumente, Zusammenarbeit zwischen Katecheten und Eltern, Religionslehrer, Eltern.

Współpraca katechetów z rodzicami należy do obszarów dydaktyczno-wychowawczych, które wywołują wiele kontrowersji oraz emocji wśród katechetów i katechetyków¹. Na zagadnienie to coraz częściej patrzy się z nieukrywanym pesymizmem, warunkowanym postawami rodziców wobec wiary, lekcji religii i wspólnoty Kościoła. W teoretycznych dyskursach na temat katechezy w Polsce, wzbogaconych o badania empiryczne, niejednokrotnie stwierdza się, że w ostatnich latach uwidacznia się wyraźnie kryzys zaangażowania rodziców w proces wychowania i socjalizacji religijnej dziecka². Opisując

Adres/Adresse/Anschrift: dr hab. Anna Zellma, prof. UWM, Katedra Katechetyki i Pedagogiki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hożjusza 15, 11-041 Olsztyn, aniazel@uwm.edu.pl.

¹ Do takich wniosków prowadzą m.in. analizy podjęte w następujących opracowaniach: H. Iwaniuk, *Katecheza rodziców dzieci pierwszokomunijnych*, *Perspectiva* 1 (2005), s. 84–106; J.T. Skotarczak, R. Szymkowiak, *Katecheta w potrzasku: co robić by nie stracić ducha?, co robić by być skutecznym?*, Poznań 2010; J. Stala, E. Osewska (red.), *W poszukiwaniu katechezy rodziców*, Tarnów 2007; A. Walulik, *Współpraca katechetów ze środowiskiem ich wychowanków*, *Sosnowieckie Studia Teologiczne* 1999, t. 4, s. 259–267.

² Zob. więcej o tym np. w: R. Bieliń, *Dialog pomiędzy katechetami i rodzicami w Polsce na początku XXI wieku*, *Seminare* 2005, t. 21, s. 313–329; J. Stala (red.), *Dzisiejsi rodzice. Problemy i wyzwania*, Tarnów 2009.

trudności związane ze współpracą katechetów, badacze koncentrują się na etiologii i symptomach tej rzeczywistości duszpastersko-katechetycznej³. Proponują też i analizują różne modele współdziałania katechetów z rodzicami, łącząc je z przygotowaniem dzieci i młodzieży do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej⁴. Nierzadko propozycje autorów bazują na założeniach programowych działalności dydaktyczno-wychowawczej w szkole oraz formacji chrześcijańskiej w parafii. W kontekście wyżej wymienionych obszarów badawczych istotnego znaczenia nabiera poszukiwanie nowych odniesień teoretycznych dla praktyki katechetycznej. Zmiany programowe w zakresie nauczania religii i katechezy parafialnej, dostosowane do reform oświatowych, stanowić mogą obiecującą perspektywę, przynajmniej na poziomie deklaracji, koncepcji współpracy katechetów z rodzicami. W związku z powyższym podjęte w prezentowanym opracowaniu analizy mają na celu poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytania: Jak scharakteryzowano współpracę katechetów z rodzicami w nowych, zatwierdzonych w 2010 r. i stopniowo wdrażanych do realizacji w praktyce szkolnej i duszpasterskiej, dokumentach katechetycznych? Jakie są cele tej współpracy? Jakie zasady powinny kierować procesami współdziałania katechetów z rodzicami? W jaki sposób katecheci mogą nawiązywać, podtrzymywać i rozwijać kontakt z rodzicami katechizowanych uczniów? Jakie są możliwości i ograniczenia w zakresie realizacji propozycji autorów dokumentów programowych dotyczących współpracy katechetów z rodzicami? W odniesieniu do tych pytań, a zarazem z uwzględnieniem nowych dokumentów programowych katechezy, zostaną przedstawione podstawowe założenia, ważniejsze kwestie, argumenty i oceny.

Kontekst teoretycznych analiz

Od roku szkolnego 2009/2010 w polskiej szkole są wprowadzane kolejne reformy oświatowe, które mają wpływ na programowanie nauczania religii. Do nich zalicza się m.in. wprowadzenie rocznego, obowiązkowego przygotowania przedszkolnego, obniżenie wieku szkolnego⁵ oraz opracowanie i wdrażanie

³ Zob. np. R. Bieleń, *Dialog pomiędzy katechetami i rodzicami...*, s. 313–329.

⁴ Zob. np. ibidem; S. Dziekoński, *Współpraca środowisk wychowawczych*, Ateneum 4 (2004), s. 490–513; H. Iwaniuk, op. cit., s. 84–106; A. Skreczko, *Współpraca z rodzicami a umiejętności komunikacji katechety*, *Katecheza, rodzina, parafia i szkoła* 2004, t. 2, s. 69–79.

⁵ Zob. Nowelizacja Ustawy o systemie oświaty z 22 lutego 2009 r., przyjęta przez Sejm 19 marca 2009 r., Dz.U. 2009 (z 7 kwietnia), nr 56, poz. 458. Więcej o tym piszę m.in. w: *Edukacja religijna młodzieży gimnazjalnej w świetle znowelizowanej „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 30 (2010), s. 305–322.

nowej *Podstawy programowej kształcenia ogólnego* dla przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych⁶. Nie bez znaczenia są również kwestie związane z zapisem teleologii edukacji i wprowadzeniem, zwłaszcza w gimnazjum, nowych zaleceń dotyczących warunków realizacji zajęć szkolnych. Cele kształcenia sformułowano w języku wymagań ogólnych, a oczekiwane wiadomości i umiejętności ucznia, które powstają w wyniku przekazywania, odkrywania oraz przyswajania treści nauczania, opisano w języku wymagań szczegółowych. W gimnazjum wprowadzono projekty edukacyjne, rozumiane jako zespołowe, planowane działanie uczniów, realizowane w ramach przedmiotów humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych⁷. Uczniowie mają realizować projekty w celu rozwiązania konkretnego problemu z zastosowaniem różnorodnych, międzyprzedmiotowych treści i metod⁸. Jednocześnie wprowadzono zmiany merytoryczne i formalne w zakresie korelacji. Treści ścieżek edukacyjnych włączono do poszczególnych przedmiotów kształcenia ogólnego. Konsekwentnie zaplanowano jedynie korelację treści przedmiotowych, określając ją terminem „korelacja z edukacją szkolną”⁹.

W związku z powyższym pojawiła się potrzeba dostosowania obowiązujących – od roku 2001 – dokumentów programowych katechezy w Polsce, czyli *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* i *Programu nauczania religii*. Słusznie z inicjatywy Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski opracowano nowe dokumenty, w których określono założenia programowe nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej¹⁰. Twórcy znowelizowanej *Podstawy programowej katechezy Kościoła*

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. 2009 (z 15 stycznia), nr 4, poz. 17; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych, Dz.U. 2010 (z 26 sierpnia), nr 156, poz. 1046.

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Załącznik nr 4. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego, Dz.U. 2009 (z 15 stycznia), nr 4, poz. 17.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Warto dodać, że 8 marca 2010 r. Konferencja Episkopatu Polski zatwierdziła tekst znowelizowanej *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Natomiast 9 czerwca 2010 r. podczas posiedzenia Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski został przyjęty (w Białymstoku) *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*. Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010 (dalej: PPK 2010); Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010 (dalej: PNRZK 2010).

katolickiego w Polsce i nowego Programu nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach, uwzględniając fakt obniżenia wieku, w którym ma zacząć się realizacja obowiązku szkolnego, wprowadzili uzasadnione zmiany w założeniach programowych dla I i II etapu edukacyjnego¹¹. Uwidacznia się to zwłaszcza w kwestiach dotyczących przygotowania dzieci do I Komunii Świętej. Przyjęcie tego sakramentu zaplanowano nie w drugiej, ale w klasie trzeciej szkoły podstawowej¹². Taka zmiana domagała się też nowego planowania współpracy katechetów z rodzicami. Novum programowe obejmuje także kwestie formalne w zakresie planowania dydaktycznego. Słusznie autorzy nowych dokumentów programowych nauczania religii w szkole i duszpasterstwa katechetycznego w parafii założenia merytoryczne i metodyczne opisali językiem analogicznym do tego, jakim posłużyli się twórcy *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*¹³. Wyrazem tego są zapisy treści nauczania religii w języku wymagań, określającym zakładane wiadomości i umiejętności ucznia. Słusznie też w ramach nauczania religii uwzględniono korelację nauczania religii z edukacją szkolną¹⁴, dostosowując jej obszary merytoryczne do nowej *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*¹⁵.

W nowych dokumentach katechetycznych wszystkie kwestie programowe zostały rozpisane na trzyletnie okresy edukacyjne, dostosowane do poziomu rozwoju ucznia. Stąd też wyodrębniono założenia programowe katechezy dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów klas I–III i IV–VI szkoły podstawowej, młodzieży z gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych (w tym z liceum i technikum oraz ze szkoły zawodowej)¹⁶. Szczególną uwagę zwrócono na katechezę adresowaną do osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym oraz z autyzmem. Zaplanowano także katechezę uczniów niesłyszących lub słabo słyszących oraz niewidzących lub słabo widzących¹⁷.

Charakterystyczną cechą katechezy projektowanej w poszczególnych typach szkół i grupach uczniów są zapisy dotyczące współpracy środowisk wychowawczych. Autorzy dokumentów programowych katechezy uwzględniają zarówno pracę duszpasterską w parafii, jak i katechezę w rodzinie, dlatego zalecenia programowe stanowią punkt odniesienia w poszukiwaniu modelu działań katechetycznych i wychowawczych, angażujących rodziców.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ PPK 2010, s. 13–14.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

Podstawowe założenia współpracy katechetów z rodzicami

W nowych dokumentach programowych nauczania religii zagadnienie współpracy katechetów z rodzicami zostało opisane na każdym etapie planowania edukacji religijnej. Autorzy *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* i *Programu nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* podają propozycje działalności katechetycznej zmierzającej do dialogu katechetów z rodzicami i zaangażowania rodziców w katechezę ich potomstwa¹⁸. Słusznie za punkt wyjścia przyjmują założenie, że „rodzice są pierwszymi wychowawcami, a rodzina chrześcijańska powinna odzwierciedlać różne aspekty i funkcje życia całego Kościoła”¹⁹. Konsekwentnie wskazują na podstawową, niezastąpioną rolę rodziców w formacji ludzkiej i chrześcijańskiej ucznia²⁰.

Nawiązując do fenomenu wychowania religijnego, autorzy nowych dokumentów programowych katechezy zwracają uwagę na potrzebę pedagogizacji i katechizacji rodziców oraz na konieczność zaangażowania rodziców w proces wychowania religijnego i przygotowania dzieci do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej²¹. Przypominają też o konieczności dialogu pedagogicznego na każdym etapie edukacyjnym, co wydaje się uzasadnione. Katecheta w szkole ma bowiem do wypełnienia zadania wychowawcze. Do jego powinności edukacyjnych należy m.in. udział w realizacji programu wychowawczego szkoły, w tym także współpraca z rodzicami w zakresie wychowania.

Proponowane w teorii formy współpracy z rodzicami, jak trafnie zauważają autorzy dokumentów programowych katechezy, wymagają dostosowania do „miejscowych tradycji oraz warunków szkolnych”²². „Częstotliwość ich i charakter winny być uzależnione od warunków diecezji”²³. Katecheci powinni „dołożyć starań, by pewne formy spotkań i współpracy były podejmowane przez wszystkie lata nauki”²⁴. Szczególnie istotne wydają się również działania angażujące dziadków²⁵ i innych członków rodziny dziecka²⁶. Mają one na celu integrację środowisk wychowawczych i służą wzmocnieniu oddziaływań wychowawczych w szkole, rodzinie i w parafii.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, s. 35.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 21nn.

²² Ibidem, s. 35.

²³ Ibidem, s. 49.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Należy zauważyć, że obecnie często dziadkowie podejmują się zadań związanych z wychowaniem religijnym dziecka i uczestniczą wraz z dzieckiem w celebracjach przygotowujących do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej.

²⁶ Ibidem, s. 35.

Według autorów nowych dokumentów programowych katechezy współpraca katechetów z rodzicami polega na wzajemnym wspieraniu się w realizacji wspólnych celów wychowania integralnego, w którym szczególne miejsce zajmuje formacja chrześcijańska²⁷. Rodzice, jako pierwsi wychowawcy, mają za zadanie organizowanie dzieciom odpowiedniego środowiska do wszechstronnego rozwoju i socjalizacji religijnej²⁸. Potrzebują oni jednak profesjonalnego wsparcia ze strony innych osób, które są zaangażowane w wychowanie młodego pokolenia.

Wobec powyższego autorzy nowych dokumentów programowych katechezy w ramach współpracy ze środowiskiem wychowawczym słusznie proponują pedagogizację rodziców²⁹. Propozycja ta adresowana jest głównie do rodziców dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, gdyż na tym etapie rozwoju osobowego i religijnego ważne miejsce zajmują właściwe, wzbogacone o elementy naukowej wiedzy o wychowaniu, postawy akceptacji, bliskość, miłość, przyjaźń rodziców, opiekunów, dziadków³⁰. Doświadczenia, jakie dziecko zdobywa w kontaktach z rodzicami, spełniają istotną rolę w kształtowaniu się w jego świadomości prawidłowego obrazu Boga. Świadectwo życia religijnego, modlitwy, uczestnictwa w liturgii i innych praktykach religijnych jest źródłem prawidłowego rozwoju religijnego dziecka³¹.

Pedagogizacja rodziców, jak wynika z zaleceń autorów dokumentów programowych katechezy, powinna przede wszystkim polegać na bezpośrednim i pośrednim wspieraniu rodziców w ich oddziaływaniach wychowawczych poprzez popularyzację problematyki z zakresu wychowania integralnego. Celem pedagogizacji rodziców jest bowiem permanentne wzbogacanie posiadanej przez rodziców potocznej wiedzy z zakresu wychowania dzieci i młodzieży o elementy wiedzy naukowej³². Zatem dobrze, że w zaleceniach dotyczących współpracy z rodziną wskazuje się na przekaz wiedzy pedagogicznej i religijnej, odniesionej do różnych sytuacji życiowych³³. Autorzy dokumentów programowych katechezy zwracają też uwagę na różne kwestie z zakresu problematyki wychowawczej i funkcjonowania rodziny jako Kościoła domowego. Dostrzegając potrzebę wzbogacania świadomości pedagogicznej rodziców, w edukacji przedszkolnej proponują m.in. uświadamianie rodzicom, że „dziecko

²⁷ Ibidem, s. 21nn; PNRRZK 2010, s. 29nn.

²⁸ Ibidem.

²⁹ PPK 2010, s. 21nn; PNRRZK 2010, s. 29nn.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Więcej o tym pisze np. R. Bieleń, *Pedagogizacja rodziców w Kościele katolickim we współczesnej Polsce: formy pedagogicznego kształcenia rodziców*, Roczniki Pedagogiki Rodziny 2003, t. 6, s. 101–120.

³³ PPK 2010, s. 24nn.

– poza innymi zakresami ich postaw – identyfikuje się także z ich postawami religijnymi i naśladuje je³⁴. Zwracają też uwagę na konieczność przypominania rodzicom o zadaniach dotyczących wspierania dziecka w odkrywaniu Boga jako autentycznego obrońcy człowieka, który troszcząc się o dobro osoby daje przykazania, „pośród których najważniejsze jest przykazanie miłości”³⁵. Zalecają też katechetom wspieranie rodziców w rozumieniu procesu wychowania modlitewnego, liturgicznego, społeczno-moralnego, wspólnotowego i misyjnego³⁶. Jednocześnie – w trosce o prawidłowy rozwój religijny dziecka – wskazują na potrzebę wspierania rodziców w kształtowaniu chrześcijańskiego obrazu Boga³⁷. Poza tym autorzy nowych dokumentów programowych katechezy zalecają zapoznanie rodziców z programem nauczania religii dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym³⁸. Dzięki wieloaspektowej pedagogizacji rodzice mogą wzbogacać osobistą wiedzę z zakresu rozwoju i wychowania religijnego dziecka. Tak określone działania, ukierunkowane na wspieranie rodziców w procesie wzbogacania świadomości pedagogicznej, autorzy dokumentów programowych katechezy łączą z systematyczną katechizacją rodziców. Słusznie autorzy dokumentów programowych katechezy przypominają, że rodzice – jako osoby ochrzczone – mają prawo otrzymać odpowiednią katechezę prowadzącą do rozwoju wiary. W związku z tym zakładają, że rodzice, towarzysząc dziecku na poszczególnych etapach życia religijnego i przygotowania do przyjęcia sakramentów (np. pokuty i pojednania, Eucharystii, bierzmowania) sami potrzebują wsparcia ze strony wspólnoty Kościoła³⁹. Stąd też w zaleceniach dotyczących edukacji religijnej w klasach I–III szkoły podstawowej autorzy dokumentów programowych akcentują potrzebę spotkań katechetycznych, a nie tylko pedagogizujących. Konsekwentnie zalecają przepowiadanie Słowa Bożego oraz nauczanie prawd katechizmowych dotyczących wiary, grzechu, nawrócenia, sakramentów, modlitwy, Eucharystii. Proponują też, aby odpowiednio dobrana tematyka spotkań katechetycznych została wzbogacona o celebracje liturgiczne. Programując katechezę w klasach IV–VI szkoły podstawowej, wskazują na konieczność organizowania spotkań „prowadzących [rodziców] do aktywnego i pełnego zaangażowania w Eucharystię”⁴⁰ oraz wzbogacania ich o kwestie związane z wychowaniem potomstwa⁴¹. Wszystkie

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, s. 21.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem; PNRRZK 2010, s. 29–30, 62, 103, 135.

⁴⁰ PPK 2010, s. 49nn.

⁴¹ Ibidem.

zalecenia autorów dokumentów programowych katechezy służą nie tylko pełnemu poznaniu treści wiary, ale także doświadczeniu żywej wiary na modlitwie i w czasie celebracji liturgicznej. Ważne miejsce w tych propozycjach zajmuje wspieranie rodziców w procesie poznawania Chrystusa, pogłębiania z Nim osobowej więzi, odkrywania wspólnoty Kościoła oraz rozwijania odpowiedzialności za życie i misję Kościoła w świecie⁴².

Tak ogólnie opisane założenia współpracy katechetów z rodzicami zostają dopełnione o kolejne, szczegółowe uwagi. Autorzy nowych dokumentów programowych katechezy uwzględniają zróżnicowanie strukturalne polskich rodzin. Projektując współpracę katechetów z rodzicami uczniów klas I–III szkoły podstawowej, zwracają uwagę na fakt, że w praktyce katecheta coraz częściej spotyka dzieci z rodzin niepełnych (rozbitych w wyniku rozwodu, separacji lub porzucenia rodziny przez jednego z rodziców, rodzin niezamężnych matek z dziećmi, ze związków niesakramentalnych oraz z rodzin czasowo niepełnych – np. z uwagi na charakter pracy rodzica lub dłuższy pobyt zagranicą)⁴³. W tym kontekście przypominają o zróżnicowaniu rodziców pod względem poziomu rozwoju wiary i praktyk religijnych⁴⁴. Wszystkie tego rodzaju przemiany społeczne traktują jako wyzwanie katechetyczne i duszpasterskie, które implikuje potrzebę dostosowania form katechizacji rodziców do adresatów: nie tylko do rodziców wierzących, którzy spójnie przeżywają swój wybór wiary, ale także do rodziców, którzy chociaż zostali ochrzczeni, nie byli odpowiednio katechizowani lub oddalili się od wiary oraz do osób, które pochodzą z wyznań chrześcijańskich, niebędących w pełnej komunii z Kościołem katolickim. W związku z powyższym podkreślają konieczność poznania środowiska, w którym wychowują się uczniowie⁴⁵.

We wszystkich wyżej opisanych założeniach programowych, istotną rolę odgrywa stymulowanie aktywności rodziców w procesie współdziałania z katechetami w zakresie wychowania dzieci i młodzieży. Aby bowiem proces integralnej formacji chrześcijańskiej przebiegał skutecznie, niezbędne jest zaangażowanie rodziców. W związku z tym autorzy dokumentów programowych zwracają uwagę na konieczność przekonania rodziców o ich znaczącej roli w wychowaniu religijnym dziecka i o potrzebie współdziałania z katechetą⁴⁶. Za istotne uznają też informowanie rodziców – na początku roku szkolnego – o zakresie tematycznym i wymaganiach programowych nauczania religii

⁴² Ibidem.

⁴³ PPK 2010, s. 35.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem, s. 101.

⁴⁶ Ibidem, s. 21nn.

w szkole oraz o organizacji spotkań formacyjnych w parafii, zwłaszcza na etapie przygotowania katechizowanych do spowiedzi i Komunii Świętej czy też do uroczystej rocznicy oraz do sakramentu bierzmowania⁴⁷. We wszystkich tych działaniach, jak wynika z propozycji autorów dokumentów programowych katechezy, szczególną rolę spełnia zasada podmiotowości, partnerstwa i dialogu. Respektowanie tych zasad wymaga spotkania rodziców z katechetami, wzajemnego poznania się, a następnie podjęcia rozmowy i wspólnego działania dla dobra wychowanków. Do tego niezbędne jest wzajemne poszanowanie, zaufanie i zrozumienie. Taką możliwość stwarzają kontakty katechetów z rodzicami ukierunkowane na dobro wychowanka. Dlatego – jak trafnie piszą autorzy dokumentów programowych – „katecheci winni wyraźnie pokazać rodzicom, że w trosce o pełny i wszechstronny rozwój dziecka (w tym rozwój moralny i religijny) zależy im na dobrej współpracy. Bardzo ważne jest podanie jasnych, konkretnych celów i propozycji współdziałania, które co pewien czas należy podawać ewaluacji”⁴⁸. W praktyce edukacyjnej realizacja tego założenia wymaga poprawnego komunikowania się katechetów z rodzicami, prawidłowego określania potrzeb, oczekiwań oraz diagnozowania możliwości i ograniczeń⁴⁹. W związku z tym słusznie autorzy dokumentów programowych katechezy stwierdzają, że największą trudnością stwarza małe zainteresowanie rodziców wychowaniem religijnym dziecka⁵⁰. W sposób szczególny uwidacznia się ono w katechezie specjalnej. Często – jak wyraźnie zaznaczają autorzy dokumentów programowych katechezy – rodzice dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, z autyzmem, niesłyszących lub słabo słyszących, niewidomych lub słabo widzących przejawiają postawę bezradności i dystansu uczuciowego⁵¹. W związku z tym autorzy dokumentów katechetycznych zalecają podejmowanie zróżnicowanych działań pedagogicznych, które zapobiegają marginalizacji i automarginalizacji rodzin dzieci z niepełnosprawnością⁵². Postulują też, aby we współpracy z rodzicami dzieci niepełnosprawnych katecheta przypominał o znaczeniu zaangażowania rodziców w wychowanie religijne dziecka, ukazując rolę rozmowy i świadectwa życia⁵³. Słusznie też zalecają, aby katecheta w kontaktach z rodzicami wykazywał troskę, serdeczność, zainteresowanie oraz otwartość na problemy i wątpliwości rodziców. W związku z tym za konieczne uznają „tworzenie ewangelicznego klimatu,

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem, s. 28.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem, s. 21nn.

⁵¹ Ibidem, s. 112-126; PPKRZK 2010, s. 231.

⁵² PPK 2010, s. 112, 121.

⁵³ Ibidem, s. 121.

w którym rodzice będą mieli poczucie, że ktoś im towarzyszy na drodze religijnego wychowania dzieci”⁵⁴.

Reasumując, należy zauważyć, że opisane w dokumentach programowych nauczania religii i katechezy parafialnej, kwestie dotyczące współpracy katechetów z rodzicami są interesujące, a zarazem zgodne z założeniami edukacji religijnej dzieci i młodzieży, a więc z celami, zadaniami, treściami i metodyką nauczania. Stąd też na poszczególnych etapach programowania katechizacji można dostrzec zróżnicowanie w zakresie założeń dotyczących pedagogizacji, katechizacji i animacji rodziców. W praktyce szczególnego znaczenia nabierają jednak nie tyle ogólne wskazania, lecz konkretne propozycje realizacji wielokierunkowej współpracy katechetów z rodzicami.

Formy i sposoby współpracy katechetów z rodzicami

Pamiętając o praktyce edukacyjnej, autorzy dokumentów programowych katechezy – oprócz wyżej opisanych, ogólnych założeń – opisują konkretne sposoby zaangażowania rodziców w proces pedagogizacji i katechizacji. W każdej propozycji uwzględniają podstawowe cele i zadania nauczania religii i katechezy parafialnej na określonym etapie edukacji. Słusznie przypominają, że każda forma spotkania z rodzicami, jaką katecheta organizuje na terenie szkoły lub parafii, wymaga zgody władz szkolnych i proboszcza⁵⁵.

Autorzy dokumentów programowych katechezy wśród propozycji najczęściej wymieniają spotkania katechetyczne w formie warsztatów, dialogu i wspólnej pracy w małych zespołach. Słusznie zalecają organizowanie tego rodzaju spotkań dla rodziców uczniów jednej klasy lub przynajmniej jednego poziomu wiekowego. Ukonkretniając ogólne wskazania, w klasie II i III proponują comiesięczne spotkania ukierunkowane na pogłębianie wiary rodziców oraz msze święte inicjacyjne dla dzieci z udziałem rodziców⁵⁶. W kolejnym etapie edukacji szkolnej, a więc w klasach IV–VI zalecają spotkania mistagogiczne i pedagogizujące rodziców⁵⁷. Proponują m.in. organizowanie dni skupienia, rekolekcje, pielgrzymki wdzięczności, systematyczne nabożeństwa pokutne, celebrację rocznicy przyjęcia I Komunii Świętej, nabożeństwa z przekazem egzemplarza Pisma Świętego. Na zakończenie klasy VI szkoły podstawowej zalecają zorganizowanie uroczystego nabożeństwa dla dzieci, rodziców

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem, s. 36.

⁵⁶ PPK 2010, s. 36.

⁵⁷ Ibidem, s. 49.

i rodziców chrześniych z odnowieniem przyrzeczeń chrztu świętego i wręceniem tekstu „Wyznania wiary”⁵⁸. W gimnazjum proponują natomiast spotkania o nieco innym charakterze niż na wcześniejszych etapach edukacji. Młodzież potrzebuje bowiem specyficznego podejścia pedagogicznego⁵⁹. Poza tym w gimnazjum katecheta pracuje z uczniami, którzy należą do różnych parafii. W tej sytuacji na początku roku szkolnego nauczyciel religii powinien zorganizować w szkole spotkanie informacyjne z rodzicami⁶⁰. Podczas tego spotkania katecheta powinien przekazać informacje o wymaganiach, zakresie podejmowanych tematów oraz etapach, formach i sposobach przygotowania do sakramentu bierzmowania. Zadaniem nauczyciela religii jest również angażowanie rodziców w przygotowanie młodzieży do przyjęcia sakramentów w parafii. W związku z tym autorzy dokumentów programowych katechezy proponują organizowanie nabożeństw, celebracji liturgicznych, mszy świętej z udziałem młodzieży i ich rodziców⁶¹. Tak rozpisane zalecenia korespondują z założeniami nauczania religii i katechezy parafialnej na etapie gimnazjum. Świadczą też o powiązaniu wszystkich działań dydaktyczno-wychowawczych w szkole i w parafii z wychowaniem w rodzinie.

Pamiętając o specyficie edukacji religijnej w szkołach ponadgimnazjalnych⁶², autorzy dokumentów programowych stwierdzają, że spotkania z rodzicami powinny mieć „raczej charakter poznawczo-informacyjny i umacniający ich autorytet”⁶³. Rozwiązanie to wymaga ukonkretnienia. Co więcej, uwzględniając realia nauczania religii w polskiej szkole wyżej wymienioną propozycję organizacji spotkań dla rodziców uczniów szkół ponadgimnazjalnych należy uznać za idealistyczną. Trudno bowiem zmotywować rodziców do udziału w wywiadówkach szkolnych i do pracy na rzecz szkoły⁶⁴, a tym bar-

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem, s. 68.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Warto dodać, że nauczanie religii w szkołach ponadgimnazjalnych jest adresowane do uczniów, którzy mieszkają na terenie różnych parafii, co niewątpliwie wpływa na jakość kontaktów katechetów z rodzicami. Również fakt, że młodzież po ukończeniu 18. roku życia sama podejmuje decyzję o uczestniczeniu w lekcji religii warunkuje dialog edukacyjny nauczyciela religii z rodziną. Zob. PNRRZK 2010, s. 168, 205.

⁶³ PNRRZK 2010, s. 168, 205, 222.

⁶⁴ Do takich wniosków prowadzi nie tylko obserwacja przemian zachodzących w polskiej oświacie, ale również analizy opracowań pedagogów świeckich, dyrektorów szkół i nauczycieli. Zob. np. M. Kotarba-Kańczugowska, *Męczennik, szaman, perfekcjonista, entuzjasta, czyli przychodzi rodzic na zebranie*, cz. 1, *Życie Szkoły 1* (2011), s. 5–9; idem, *Męczennik, szaman, perfekcjonista, entuzjasta, czyli przychodzi rodzic na zebranie*, cz. 2, *Życie Szkoły 2* (2011), s. 16–20; M. Łoskot, *Konflikty w relacjach nauczyciel – uczeń i nauczyciel – rodzic*, *Głos Pedagogiczny* 2010, luty, s. 16–19; W. Olszewska, *Szkolne obrazy*, *Dyrektor Szkoły 4* (2009), s. 46–49.

dziej do działań katechetycznych. Do podobnych wniosków prowadzą zalecenia dotyczące organizowania mediacji w sytuacji konfliktów i problemów wychowawczych⁶⁵. Rozwiązanie to należy uznać za interesujące, nie jest ono pozbawione jednak idealizmu. Co więcej, w praktyce trudno realizować mediacje z udziałem uczniów, katechetów i rodziców. Powstaje bowiem pytanie: kto, kiedy i na jakich zasadach ma spełniać rolę mediatora? Trudno też jednoznacznie określić zakres problemów, które mogą stanowić przedmiot mediacji. W praktyce edukacyjnej pedagodzy i nauczyciele doświadczają trudności w zakresie rozwiązywania konfliktów interpersonalnych w szkole i w rodzinie za pomocą negocjacji i mediacji, a niejednokrotnie także sami uczestniczą w konfliktach z rodzicami⁶⁶.

Dopełnieniem wyżej analizowanych form i sposobów współpracy katechetów z rodzicami są kolejne zalecenia, które zapisano na każdym etapie edukacji religijnej. Autorzy dokumentów programowych proponują dialog pedagogiczny, podczas którego katecheta informuje rodziców o zadaniach wychowawczych i dydaktycznych realizowanych w szkole, zapoznaje z programem nauczania, rozmawia o sukcesach i kłopotach uczniów, zwraca uwagę na postępy katechizowanych, zachęca rodziców do uczestnictwa z dzieckiem w celebracjach liturgicznych i spotkaniach pastoralnych o charakterze skrutyniów⁶⁷ oraz wspiera rodziców w rozwiązywaniu trudności rozwojowych⁶⁸. Dodatkowo w katechezie dzieci z niepełnosprawnością intelektualną proponują katechumenat międzyrodzinny, który polega na animowaniu rodzin zaniedbanych religijnie lub „zamkniętych w swoich problemach”⁶⁹. Nowum jest tu propozycja oddziaływania na rodziny dysfunkcyjne i/lub obojętne religijnie za pośrednictwem rodzin, które aktywnie uczestniczą w życiu wspólnoty parafialnej⁷⁰. Poza tym autorzy dokumentów programowych zwracają uwagę na motywowanie rodziców do udziału w spotkaniach grup wspólnoty Wiara i Światło

⁶⁵ PNRRZK 2010, s. 168, 205, 222.

⁶⁶ Zob. więcej o tym np. w: A. Bodanko, *Konflikty w zakładzie pracy i szkole*, Nauczyciel i Szkoła 1–2 (2008), s. 49–76; A. Guca-Miąsik, *Negocjacje i mediacje w kręgu pomocy, wychowania i prawa*, Rzeszów 2011; D. Mazur, *Pomoc dziecku uwikłanemu w konflikt rodzicielski*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2004, s. 51–54; M. Mendel, *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*, Gdańsk 2010; M. Osuch, *Niezgoda rujnuje, czyli „wojujący” rodzice*, Dyrektor Szkoły 2 (2010), s. 34, 36–38; W. Sroczyński, *Konflikt czy dysonans w kontekście integracji środowiska wychowawczego*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2 (2010), s. 24–29; D. Ziółkowska-Macieszek, *Konflikty szkoła – rodzice*, Dyrektor Szkoły 10 (2010), s. 39–42.

⁶⁷ Do tego rodzaju spotkań, jak trafnie zaznaczają autorzy dokumentów katechetycznych, zalicza się Msze Święte inicjacyjne oraz nabożeństwa związane z przekazaniem znaków religijnych. Zob. PPK 2010, s. 36.

⁶⁸ Ibidem, s. 21, 112.

⁶⁹ Ibidem, s. 121.

⁷⁰ Ibidem.

lub innych wspólnot parafialnych, dzięki którym rodzice otrzymają umocnienie w wierze oraz wsparcie w procesie wychowania religijnego dziecka niepełnosprawnego⁷¹.

Odwołując się do praktyki duszpasterskiej w parafii, słusznie autorzy dokumentów programowych katechezy za szczególnie ważne uznają aktywizowanie całych rodzin w formację religijną dzieci i młodzieży. Proponują angażowanie rodziców w organizację wydarzeń i uroczystości religijno-patriotycznych w szkole i w parafii⁷². Ukonkretniając ogólne wskazania, zalecają angażowanie rodziców w przygotowanie liturgii i celebracji obrzędowych⁷³. Wszystko to sprzyja realizacji idei podmiotowości i dialogu w wychowaniu. Spełnia istotną rolę w stymulowaniu aktywności rodziców w zakresie rozwijania świadomości pedagogicznej oraz odpowiedzialnego udziału w wychowaniu religijnym.

Próba oceny

Propozycje autorów dokumentów programowych dotyczące współpracy katechetów z rodzicami wskazują na zróżnicowane działania w zakresie pedagogizacji, katechizacji i aktywizacji. Mają charakter ogólny i wydają się być modelowe, wręcz idealne. Analizując propozycje autorów dokumentów programowych katechezy, można zatem mieć wrażenie, że często nie korespondują one z realiami pracy katechetycznej w szkole i w parafii. Niewątpliwie współpraca z rodzicami należy do priorytetowych zadań katechetów. W praktyce jednak coraz trudniej zainteresować rodziców kwestiami związanymi z wychowaniem chrześcijańskim. Co więcej, rodzice ujawniają niechęć, a niekiedy nawet nieufność wobec działań podejmowanych przez katechetę w szkole i w parafii. Zwykle uczestniczą tylko w spotkaniach związanych z przygotowaniem dzieci do sakramentów (zwłaszcza pokuty i pojednania oraz Eucharystii), traktując je jako „nieprzyjemny obowiązek”. Sporadycznie angażują się w przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania. W pozostałych sytuacjach wielu rodziców wykazuje obojętność, co utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia katechetom współdziałanie z nimi. Sami też nauczyciele religii niejednokrotnie doświadczają trudności natury psychospołecznej w prowadzeniu dialogu pedagogicznego z rodzicami oraz organizacyjnej (np. brak czasu i odpowiedniego miejsca) na spotkania z rodzicami.

⁷¹ Ibidem, s. 121–122.

⁷² Ibidem, s. 21.

⁷³ Ibidem, s. 36.

Wśród modelowych, wręcz idealistycznych, propozycji, zapisanych w dokumentach programowych, można dostrzec elementy realizmu. Zgodnie z zaleceniami autorów w praktyce, zwłaszcza na etapie przygotowania do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, teoretycznie opisane propozycje wymagają dostosowania do miejscowych tradycji oraz do warunków szkolnych i parafialnych. W tym procesie adaptacji ogólnych założeń do lokalnych warunków społecznych i eklezjalnych należy uszanować wzory duszpasterskiego działania w określonej społeczności kulturowej i religijnej. Ważna jest również kreatywność katechetów, która uzdalnia do podejmowania twórczych inicjatyw pedagogicznych i katechetycznych.

W praktyce realizacja założeń programowych wymaga też profesjonalnego wysiłku katechetów, poświęcenia czasu i przewycięzania ograniczeń związanych z angażowaniem rodziców w proces edukacji religijnej dziecka. Sami też katecheci potrzebują wsparcia zarówno ze strony rodziców, jak i duszpasterzy. Stąd też potrzebne są nie tylko rozwiązania systemowe, opracowane na poziomie założeń programowych, ale także rewizja myślenia o wzajemnej współpracy oraz konieczność refleksji nad możliwościami i barierami współpracy katechetów z rodzicami. W tym kontekście uzasadniona wydaje się również ewaluacja dotychczasowych rozwiązań w zakresie współdziałania nauczycieli religii z rodzicami w szkole i w parafii. Współpraca katechetów z rodzicami jest bowiem rzeczywistością dynamiczną, pełną nieoczekiwanych zdarzeń, emocji i napięć. Szacowanie wartości dotychczasowych rozwiązań pozwoli katechetom na odnoszenie teorii do osobistego doświadczenia. Ewaluacja przyczyni się do lepszego rozumienia działań katechetycznych w szkole i w parafii. Pozwoli też dostrzec wielokontekstowość współdziałania katechetów z rodzicami. W tej perspektywie będzie można zauważyć głębszą wartość wzajemnych kontaktów i zdarzeń, które składają się na troskę o wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży oraz poszukiwać nowych, dostosowanych do warunków i tradycji lokalnych, rozwiązań organizacyjnych.

COOPERATION OF RELIGION TEACHERS WITH PARENTS ACCORDING TO CURRICULUM ASSUMPTIONS OF THE NEW CATECHETICAL DOCUMENTS

(SUMMARY)

The current cooperation of religion teachers with parents causes many controversies. Catechists are increasingly paying attention to the crisis of commitment among parents in the process of religious education of their children. They describe the difficulties connected with the cooperation between religion teachers and parents and seek the ways of overcoming this crisis. This article

aims at presenting the cooperation of religion teachers with parents from the perspective of new (approved in 2010) catechetical documents such as: *The Core Curriculum of the Catholic Church Catechesis in Poland* and *The Syllabus of Roman Catholic Religion Instruction in Schools and Kindergartens*. A context of theoretical analyses was characterized, and an analysis was made of the stages of school education and the programming of general education and religion teaching. Next, the cooperation was described between religion teachers and parents in the newly-approved catechetical documents which were gradually being introduced at schools and in the ministry. Afterwards, the aims, rules and the ways of cooperation between religion teachers and parents were depicted. The article concludes with an evaluation of the suggestions of the authors of the catechesis curriculum documents regarding the possibilities and limitations in implementing theoretical proposals.

DIE ZUSAMMENARBEIT DER RELIGIONSLEHRER MIT ELTERN IM LICHT DER RICHTLINIEN NEUER KATECHETISCHER DOKUMENTE

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die Zusammenarbeit zwischen Religionslehrern (Katecheten) und Eltern erzeugt zahlreiche Kontroversen. Die Religionspädagogen und Katecheten weisen darauf hin, dass sich die Eltern nur ungern im Prozess religiöser Erziehung von Kindern und Jugendlichen engagieren. In diesem Artikel wird auf zahlreiche Probleme verwiesen, es wird jedoch auch nach Auswegen gesucht. Der vorliegende Artikel verfolgt das Ziel, die Zusammenarbeit zwischen Eltern und Katecheten aus der Perspektive der neuen, 2010 in Kraft getretenen katechetischen Dokumente: *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* (*Programmatische Grundlagen der katholischen Katechese in Polen*) sowie *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach* (*Lehrplan für den römisch-katholischen Religionsunterricht in Kindergärten und Schulen*) zu untersuchen. Es wurde zuerst der breite theoretische Kontext analysiert unter besonderer Berücksichtigung der Veränderungen von Etappen in der schulischen Bildung sowie in den Lehrplänen für die allgemeine und religiöse Erziehung. Im zweiten Schritt wurden detaillierte Fragen, welche die Zusammenarbeit zwischen Eltern und Katecheten betreffen, im Lichte der genannten Dokumente analysiert. Es wurden dabei Ziele, Voraussetzungen und Mittel dieser Zusammenarbeit beschrieben. Bei der Bewertung der Vorschläge wurden Möglichkeiten, aber auch Begrenzungen bei ihrer praktischen Realisierung aufgezeigt.